

Position Paper Deltacommissaris Co Verdaas (zie verder www.deltaprogramma.nl)

Nederland is een kwetsbare, maar veilige rivierdelta. Kwetsbaar omdat ons land voor een groot gedeelte overstroombaar is vanuit de zee of vanuit de grote rivieren. Veilig omdat we ons hiertegen goed beschermen met dijken, duinen en stormvloedkeringen. Ook is ons land in toenemende mate kwetsbaar voor droogte en extreme neerslag. Dit komt omdat er steeds meer te beschermen is en omdat we steeds vaker te maken gaan krijgen met grillige weersomstandigheden.

Om ons land ook op de lange termijn veilig en leefbaar te houden werken de verschillende overheden samen in en aan het Nationale Deltaprogramma. Ook kennisinstellingen, bedrijven (ingenieursbureaus, aannemers, financiële sector) en maatschappelijke organisaties werken mee, onder regie van de (onafhankelijke) deltagcommissaris. Er zijn deltaplannen met maatregelpakketten voor waterveiligheid, voor zoetwaterbeschikbaarheid en voor ruimtelijke adaptatie. Waterkwaliteit valt niet onder de doelen van het deltaprogramma.

Deltaplannen voor waterveiligheid, zoetwater en ruimtelijke adaptatie

Voor waterveiligheid is een helder doel gesteld voor 2050; alle waterkeringen moeten dan voldoen aan de nieuwe waterveiligheidsnorm die in de wet is vastgelegd. Ook na 2050 gaat het werk aan onze dijken, stormvloedkeringen, dammen en duinen door. Werken aan waterveiligheid blijft nodig om ook na 2050 aan de waterveiligheidsnormen te blijven voldoen, bij stijgende rivierafvoeren, zeespiegelstijging en economische groei achter de dijken. Tot 2050 moet er ca 2000 kilometer dijk worden versterkt en dit gaat volgens actuele schatting € 16 tot 33 mld. euro kosten¹. Dit is fors meer dan het huidige beschikbare budget dat door het Rijk en de waterschappen samen beschikbaar wordt gesteld.

Voor zoetwater is het doel om in 2050 weerbaar te zijn voor watertekort. In het Deltaplan Zoetwater 2022/27 wordt circa €800 miljoen geïnvesteerd (waarvan 60% regionaal geld). De investeringen zijn gericht op optimaliseren aanvoermogelijkheden, vasthouden van water, benutten nieuwe bronnen zoals brak of afvalwater en aangepast landgebruik. Voor de komende periode zullen extra investeringen nodig zijn om het zoutlek bij sluizen en zeeverbindingen terug te dringen want het wegspoelen van het zoute water met zoet rivierwater vraagt heel veel zoet water. Daarnaast zal de focus van de maatregelen veranderen van optimaliseren van huidig beheer en landgebruik naar transformatie naar aangepast landgebruik dat passend is bij het bodem en watersysteem.

Aan de hand van het Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie wordt gewerkt aan de aanpassing van de ruimtelijke inrichting van ons land om de gevolgen van klimaatverandering zo beperkt mogelijk te houden. Hierbij gaat het onder meer over maatregelen in bebouwd gebied om extreme buien op te vangen en ook over het weerbaar maken van vitale functies zoals de IenW-netwerken (het hoofdwegennet, het hoofdvaarwegennet, het hoofdwatersysteem en het spoorwegennet) en bijvoorbeeld elektriciteit en telecomunicatie. De toename van droogte, hitte en extreme buien heeft gevolgen voor de prestaties van deze netwerken. Grillige rivierafvoeren zijn op de hoofdvaarwegen een grote uitdaging. Laagwatersituaties hebben ingrijpende gevolgen voor de bevaarbaarheid van de rivieren, voor de beschikbaarheid van zoet drink-, irrigatie en industriewater, voor de waterkwaliteit en de natuur.

¹ <https://www.deltaprogramma.nl/documenten/publicaties/2023/11/28/brief-deltacommissaris-dijkversterkingsoperatie>

Grip op grilligheid

Het weer wordt grilliger, onvoorspelbaarder en extremer, met mogelijk grote maatschappelijke ontwrichting en economische schade². Om inzicht te krijgen in de benodigde maatregelen om de gevolgen van een 'Limburgbui' beperkt te houden heeft de Beleidstafel Hoogwater en wateroverlast geadviseerd om in 2024 bovenregionale stresstesten uit te voeren. De uitkomsten van deze bovenregionale stresstesten zullen leiden tot een inventarisatie van de landelijke knelpunten en maatregelen. Grilligheid zien we ook terug in de extremere schommelingen in de rivierafvoeren en in toenemende periodes van droogte. De droogte veroorzaakt nu al scheepvaartbeperkingen, bodemdaling, structurele natuurschade en knelpunten bij drinkwaterbronnen (waardoor drinkwaterbedrijven de drinkwatervraag van zakelijke klanten niet altijd volledig kunnen honoreren). De teruglopende waterbeschikbaarheid in droge perioden met lage rivierafvoeren leiden tot waterkwaliteitsproblemen bij inlaatpunten voor regionale watersystemen en drinkwater. De lozingen gaan immers door. Bij lage afvoeren leidt dit tot hoge concentraties van stoffen in het water. Drinkwaterbedrijven moeten nu al regelmatig terugvallen op buffers en alternatieve bronnen.

Naar een houdbaar landgebruik

We gebruiken delen van ons land nu op een manier die we niet structureel kunnen volhouden. Om afwenteling naar de toekomst te voorkomen moeten het watersysteem en de bodem sturend zijn voor de ruimtelijke inrichting van Nederland, maar dit vraagt scherpere, concrete politieke invulling op nationaal niveau. Duurzaam gebruik van ons land vraagt keuzes, om (water- en bodem) problemen niet af te wentelen naar andere gebieden of op nieuwe generaties. In verschillende gebieden zijn de grenzen al bereikt en overschreden. Op de hoge zandgronden zorgen de ontwatering en grondwateronttrekkingen voor watertekorten en grote problemen bij natuur, landbouw en drinkwaterwinning en in de veenweidegebieden leidt bodemdaling tot onhoudbaar waterbeheer in bepaalde gebieden. Natuur maar ook drinkwaterwinning en funderingen staan onder druk door verdroging en het verlies aan biodiversiteit neemt alleen maar toe.

Samenhangende keuzes zijn nodig

In het watersysteem hangen veel zaken onderling samen. Een keuze over de afvoerverdeling bij hoog- en laagwater heeft ook gevolgen benedenstrooms. Beslissingen over zoetwater in de zuidwestelijke delta kunnen ook gevolgen hebben voor hoogwaterveiligheid en/of scheepvaart. De herijking van het Deltaprogramma, waarover de beslissingen door de regering en regionale overheden worden genomen op basis van het voorstel in het Deltaprogramma 2027, beoogt deze samenhang te overzien en te eerbiedigen. Van de lokale en nationale politiek zullen keuzes worden gevraagd onder onzekere omstandigheden. Daarbij zal ik de overheden als onafhankelijk Regeringscommissaris voor het Nationale Deltaprogramma van heldere adviezen voorzien, zodat eenieder binnen de eigen verantwoordelijkheden en bevoegdheden tot weloverwogen beslissingen kan komen.

² Kamerstuk 32698 nr.74